

⁵ Словарь (с заглавной буквы) – совокупность словесных форм языка, лексикон, также лексическая система.

⁶ Преимущественно создавались учебные словари (в противовес идеографическим тезаурусам и аналогическим словарям) (по классификации тезаурусов, предложенной В.В.Морковкиным).

⁷ Языковая картина мира.

⁸ См. основные положения методики в др. публикациях: Забашта Р. В. К вопросу о создании краткого идеографического словаря русского языка // XI Международная конференция по функциональной лингвистике «Функционально описание естественного языка и его единиц». Сборник научных докладов. – Ялта: Доля, 2004. – С. 125-126; Забашта Р. В. Функциональное видение идеографического словаря // XII Международная конференция по функциональной лингвистике «Функционализм как основа лингвистических исследований». Сборник научных докладов. – Ялта: Доля, 2005. – С. 112-114.

Загнітко А. П. КОМУНІКАТИВНО-ІНТЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ ТЕКСТУ

Сучасні лінгвістичні технології уможливають простеження і вивчення напрямів і глибини проникнення мовленнєвих комунікативних форм у різні сфери життя сучасної людини. Особливо суттєві такі мовленнєві комунікативні форми для дітей: значною мірою за допомогою мовлення дитина адаптується до культури свого середовища. Слово вчить дитину необхідних для неї діям [5; 12; 21]. Слово у формі похвали, покарання, заохочення регулює також її суб'єктивний стан. Існування потужного пласту комунікативних мовленнєвих виявів у житті цивілізованого суспільства актуалізує питання визначення кількості таких виявів й уміння стратегічно і тактично їх використовувати [24; 34]. Комунікативний аспект мовлення досліджений у науковому плані надзвичайно мало. Почасті його опрацьовували А. Р. Лурія, О. І. Москальська та ін., що й засвідчує актуальність і необхідність такого розгляду. Цим визначається і мета дослідження, що полягає у розкритті комунікативно-інтенційних аспектів тексту з простеженням особливостей вияву дофонових, власне фонових знань у відповідній мовленнєвій ситуації. Такий розгляд комунікативно-інтенційних аспектів тексту з послідовним з'ясуванням співвідношення текстового мовлення і структури ситуації реалізується вперше.

Щодо практичного функціонування мовлення у спілкуванні, то люди користуються ним скрізь. Тенденція все ширшого дослідження проблем мовленнєвої комунікації чітко виявилася останнім часом в розширенні предмета традиційних дисциплін, у диференціації ряду нових спеціальних напрямів [44; 47; 50]. Так, стійкий інтерес сучасної лінгвістики до семантичної проблематики умовив перегляд уваги про текст як про абстрактний об'єкт (саме він певною мірою бере початок від Ф. де Соссюра), відірваний від умов породження і людської діяльності [11; 17; 19] і закріплював аналіз тексту як повноцінного репрезентанта комунікативної тріади.

Усвідомлення вирішальної ролі соціального контексту в інтерпретації повідомлення і реагування на нього дало поштовх до широкого вивчення прагматичної функції мови – мовлення. Основні поняття теоретичної прагматики як розділу семіотики виділені на основі врахування одного аспекту комунікації – процесу розуміння, сприйняття мовлення [33; 37; 50]. Згодом у сферу дослідження було включено й інший аспект – прагматичні можливості мови щодо реалізації типових соціальних цілей і комунікативних завдань [43; 46]. Мовлення як вчинок, що має цільове призначення, стало об'єктом уваги лінгвістів у 60-і роки, які розвивали теорію мовленнєвих актів (Д. Остін, Дж. Сьорль, П. Стросон, П. Грейс та ін. (див. також: [46])). У межах цього напрямку вважається, що реалізовувана в мовленні мета є базовим поняттям, навколо якого групуються інші форми використання мови [39; 50]. Описуються різні види цілеспрямованих мовленнєвих актів, пропонуються їхні класифікації. Теорія мовленнєвих актів і більш загальний напрям лінгвістичної прагматики, звертаючись до цілісного мовленнєвого акту в цілісній мовленнєвій ситуації, йдуть значно вперед порівняно з традиційною лінгвістикою, з її орієнтацією тільки на мовну систему [48; 49]. Водночас не можна не помітити, що аспект мовленнєвого спілкування, взаємодії людей в акті комунікації висвітлюється в цьому разі лише в найзагальнішому плані [24; 28]. Відчувається необхідність значно вичерпніше описувати комунікативний аспект мовлення, тобто виявити основні позиції людей, що виражаються в спілкуванні, та простежити використовувані при цьому засоби їхньої самореалізації: *«Take відчуття, що я роблю це в тисяча сто двадцять перший раз...»* – сказала Марла. – *«Виходить, що не буде в нас попсової сцени в аеропорту зі слізьми і дрижанням у голосі на слові «Процай...»? – (Марла потай, та й не зовсім потай і так уже розтирала по писку сльози).* – *«Ні, не буде...»* (Карпа І. Фройд би плакав).

Під час аналізу комунікативного аспекту мовлення важливо враховувати загальні тенденції мовленнєвої поведінки в тих або інших умовах, а також той арсенал засобів, що існує для їхнього вираження. Стає актуальним усвідомлення, які із простежуваних при аналізі спонтанного мовлення особливості мають загальний характер, а які – привнесені індивідуальністю мовця: *«Слухайте, чуваки, – питала кілька днів тому Марла у своїх колег із музичної активності, – а ви знаєте, де у бабів та точка «Же» знаходиться? – «Ой, – відказав Артур, – та в більшості жінок не те що точки «Джі» нема, у них і вагіни відсутні!» – «Н-да, це точно... – І Марла відіслала розпачливе «HELP!» усім своїм секс-просунутим дівкам, навіть не пробуючи спитати поради у себе самої. – *Ва-a-ad fridens and che-e-eah sex... – мугикала тоді вона собі під ніс*» (Карпа І. Фройд би плакав).*

Традиційна лінгвістика оперувала, по суті, тільки письмовим мовленням. Усне мовлення спеціально не вивчалось й описувалось у вигляді модифікації стандартної (кодифікованої) мови. Лише в середині 60-х років у зв'язку з відповідною переорієнтацією науки, розвитком соціо-, прагма- і психолінгвістичних досліджень активізувався інтерес до вивчення специфіки мовлення [11; 13; 15; 22; 47]. Аналіз записів спонтанного мовлення, що реалізується в природних умовах, виявив існування особливої мовної формації – самодостатньої системи, що функціонує в українській літературній мові і що була названа розмовним мовленням. Спроба розмежувати сфери використання розмовного мовлення і кодифікованої літературної мови наштовхнулися на значні термінологічні і теоретичні проблеми (див. праці П. С. Дудика та ін.). Стало очевидним, що не будь-яке усне мовлення будується за типом розмовного, наявні ситуації, в яких мовлення, ґрунтуючись на кодифікованій основі, виявляє подібність до розмовного мовлення, риси обох систем можуть певною мірою поєднуватися, а в окремих випадках їх репрезентують репліки різних партнерів. Очевидно, вибір того або іншого варіанта мови регулюється цілим рядом різноякісних параметрів, що перетинаються і з-поміж яких наявні: і форма, і функція, і тематика

повідомлення, і характер взаємовідношень учасників комунікації тощо. Дискусії щодо ієрархії цих ознак не припиняються [50]. Стаючи на позиції одного із напрямів, можна констатувати, що ознаками розмовного мовлення постають: невимовність мовленнєвого акту, його невідповідність, безпосередня участь у ньому партнерів. На будову розмовного мовлення впливає ступінь зв'язності мовлення із ситуацією, спільному аперцепційній базі (наявність спільного життєвого досвіду, спільних попередніх даних), число партнерів спілкування і частотність зміни ролей адресант – адресат, їхнє розташування один щодо одного, частотність ситуації тощо [46; 50].

Розмовне мовлення використовується в умовах безпосереднього контакту мовців. Безпосереднє спілкування, як генетично первинне, виявляється і найповнішим у сенсі вияву психологічних характеристик.

Форма спілкування зумовлює багато суттєвих особливостей розмовної комунікації, і в першу чергу особливе співвідношення між адресантом й адресатом, що є конкретним й індивідуальним. Це чітко відрізняє розмовну комунікацію від кодифікованої, основне завдання якої – опосередкована передача інформації множинності осіб, а обидва контрагенти відповідно значною мірою знеособлені і деперсоніфіковані [15; 19]. Адресат розмовного мовлення завжди є очевидним, йому властивий той ступінь реальності, що й адресанту.

Орієнтація на визначеного партнера зумовлює прагнення поєднати повідомлюване з його предметно-експресивним світом, потенційним знанням, бажанням. Адресант має можливість встановити, що, власне, адресату є відомим, і враховувати саме це, а не лише те, що знає кожний. Тому він наче прокладає дорогу у світ адресата, діє на нього, на його аперцепційне тло, прагне реалізувати на нього вплив (пор. формульні вияви типу *пригадай, а знаєш* тощо). Позиція партнера безперервно рефлексується, переосмислюється, на неї реагують, її передбачають й оцінюють.

Неструктурованість, дифузність, невідтворюваність – це риси, що відрізняють семантику усного мовлення, вони виявляються в різних його сферах з різною повнотою. Найбільш яскраво вони виражені в розмовному мовленні: *«Ах! Що зі мною? Де я? – Олюня покліпала очками і нарешті очунала. – Ой, ви мене зачаклували, так? Ви – чаклун! Ви з жінками робите все, що захочете. Правда?! Таким я вас і уявляла. Я ж вас просила не цілувати мене. Адже це був перший у моєму житті поцілунок. Я вирішила давно-давно, що дозволю це вчинити лише по-справжньому лицареві. Нарешті ви з'явилися!» – «Щоб зникнути навіки» – «О ні! Не говоріть так. Тепер ви нікуди не зникнете. Я буду провідувати вас у тюрмі. Скільки б це не тривало. Я буду вірно приходити і частувати вас кнедлями, пелюшками, тертю хами і пампушками. Моя бабуся вже старенька, і я стану духівником в'язниці замість неї. Ви сповідайтеся мені у своїх гріхах. Тільки мені й більш нікому». – «У яких гріхах? Чи зможу я нагрішити, сидючи в цюпі?» – «Ой, не кажіть так! Гріховними бувають навіть сні. Часом наснитися таке... Ось, наприклад, сьогодні мені снилося, наче їду в кареті через ліс. На нас нападають розбійники. Полонять мене і тоді... вони мене... ах, Боже мій!.. вони мене... усі дванадцять... по черзі... Як думаєте – може, це віщий сон?» – «Якщо буде дуже пранзнути, то він обов'язково збудеться.» – «Ах, як ви можете? Дванадцять розбійників! Ну хоч би десять – а то цілих дванадцять! Я ніколи б не витримала!» – «Ну, ви ж іще не пробували?» – «Ні.» – «То й не зарійкатесь.» – «Соромітник! Ви мені закрутили голову. З якою метою?» – «Аве цезар! Морі турі салют ант!» – «Нічого подібного! Ви не приречений на смерть. Адже суду ще не було...» (Ю. Винничук. Мальва Ланда).*

Можливість безперервно контролювати взаєморозуміння призводить до того, що з двох часто конфліктних прагнень: до економії мовленнєвих зусиль, з одного боку, й зручності та зрозумілості – з другого, перевага надається першому. Розмовна ситуація гранично мінімізує вимоги до відповідних значень, вияву смислових відношень. Прагнення до спрощення висловлення посилюється спонтанністю і динамізмом розмовної комунікації. Мовець часто надає перевагу конструюванню нового слова, ніж пошукам необхідного позначення в пам'яті. Словотворчість, як і мовленнєвий автоматизм, полегшує процес побудови мовлення й активно використовується в процесі останнього: *«Для мене нинішньо-несподіваного усе важливо.» – «Та звідкіль то усе вітровіє?» (А. Яна. Пошуки несподіваного).*

Постійна апеляція до знань і досвіду партнера або до безпосередньо спостережуваного створює той сплав вербального, що дозволяє говорити про особливу, «ситуативну» семантику розмовного мовлення: *«А до того ж усе ми бачили разом, як хтось стрибнув через паркан, зламавши дошку.» – «Пам'ятаю, але усе далі минуло, як у тумані» (О. Ульяненко. Коло).*

Розмовне слово виступає як постійно змінна величина, кожен елемент якої служить для вираження певного чітко усвідомлюваного значення. Переважна більшість похідних, що функціонують у цій сфері, створюється на вимогу конкретної ситуації й осмислюється на її ґрунті: *Олюня підморгнула Бумблякевичу і спробувала заспокоїти татуся. «Татусю, я всі квіти по випрямляю, повипростовую, листочки запрашую, стебельця попідв'язую, пелюстки поклеюю – будуть як живі.» – «Не треба! Хай усі бачать, яке в мене горе! Моя дочка, яку я беріг, мов перлу в чолі, як сонце, і місяць, і зорі, – так мене зганьбила! Валяється в квітах, моїх улюблених квітах, з якимось... якимось...» (Ю. Винничук. Мальва Ланда).*

Перевага подібних «незувальних» одиниць над типовими, властивими багатьом мовцям, – яскрава особливість системи розмовного мовлення. Тенденція до експресивності, чітко виявлювана у сфері словотвору (*самособоюнавіювання; нічоготакогонекажучі* (В. Стус) і под.), пронизує всю систему розмовного мовлення. Ця афектованість виражається насамперед емпатичною інтонацією, мімікою, жестом, темпом і ритмом мовлення: *Бумблякевич налив собі ще і випив до пані Флягової. «Здоров'я, пані! Прошу мене засудити на вічне життя!» – «Ах, який ви потишній!» – заплескала в долоні пані Ліндерова. Бумблякевич повернувся до неї і нагородив воячною усмішкою» (Ю. Винничук. Мальва Ланда).*

Використовуються прийоми уповільнення, роздільної вимови, в інтонації провідну роль переважно має довгота звуків, розтяжка (*Ма-а-аленький уривок!/, /Стра-а-а-шенна спека!/.).* Контекст ситуації прямо й безпосередньо впливає на семантику висловлення загалом і семантику кожної окремої лексичної одиниці.

Безпосереднє спілкування вмонтоване в мовну тканину, кожне слово «віддзеркалює» контекст і контексти, в яких воно жило своїм соціально напруженим життям, усі слова і форми «насичені» інтенціями. В накладанні

різних смислових планів, у насиченні кожного елемента висловлення конкретною суб'єктно-об'єктною взаємодією полягає найбільша специфіка розмовного мовлення: «Марла! Марла!! Ти мене чуєш?!» – Х'ялмар цосили труси її за плечі, – почекай, не відключайся, не можна! Спробуй виблювати!» – «Мм... Люблю тебе... І спати...» – «Я теж тебе люблю, тільки не спи! Де той гробаний лікар?! Чого ти наїлася? Скажи мені! Ти що, пігулок наковтлася?» – «Що-о?! – від обурення Марла і справді прокинулася. Ти що здурів? Я тобі хто – Дівочка-підліток з невірнорозваженою психікою, чи що?!! От спасибі, любий, от потішив! Печива я нажерлася! Пе-чи-ва. Бісквітів сезамових, фе, гидота яка... Буее... – Марлу таки вирвало» (Карпа І. Фройд би плакав).

Структура спілкування визначає своєрідність використовуваних мовних засобів. Мовні засоби, у свою чергу, адекватні потребам тієї сфери комунікації, в якій вони сформувалися. Між системами засобів, способів і форм спілкування наявна відповідність. Лінгвістику цікавить насамперед власне мовна частина комунікативного акту, те, що притаманне в тих чи інших ситуаціях усім мовцям, а лінгвопсихологію – мовленнєва поведінка конкретного мовця. Якщо в перспективі лінгвістичних досліджень окреслюється все дрібніший і детальніший опис ситуативних і мовних угруповань, то психологія покликана розкрити центральну щодо названих ланку комунікації – усвідомлення й оцінку мовцем наявної ситуації, його психологічну позицію і регульований нею відбір адекватних засобів вираження. Водночас орієнтація на проблеми функціонування мови в комунікації настільки наближає психологію і лінгвістику, що виникають ємні площини перетину дослідницьких інтересів і зацікавлень: *Марла вже дочитала свою цікаву книжку, поплакала над її мудрим і світлим закінченням, спромоглася на 10 сторінок нудної і потрібної книжки, недостатньо прокип'ятила воду, випила з неї чаю і тепер скрючувалася від болю в животі. «Ну, що тепер? Буду вмирати, ніхто і води не дасть. А вода мені потрібна, може, буде. З ре гідроном на випадок срачки.» ... М'язи почувалися важкими – тренування після майже двомісячної перерви далися взнаки. «Ну та й що, що я майже 50 кг важу? Подумаєш – п'ять кілограмів нажерла в Таїланді. Зате ж як жерла!» (Карпа І. Фройд би плакав).*

Аналіз комунікативно-структурної специфіки тексту дозволяє встановити такі особливості добору слів, які зумовлені відповідними внутрішньоситуативними інтенціями:

1. Утруднення в оперативному виборі слів для адекватного вираження думок:

а) зростає кількість і тривалість пауз нерішучості, що передують пошукуваному слову. Такі паузи спостерігаються навіть перед словами, яким притаманна висока частотність і досить легка актуалізованість у мовленні у звичайному стані в силу їхньої високої передбачуваності в певному конкретному оточенні.

Пошукові паузи супроводжуються заповненими паузами – *е, кх, гм, мм* – кількість яких зростає. Зростає середня довжина відрізка мовлення. Зростає індекс нерішучості – відношення часу пауз до часу власне мовлення;

б) ускладнення в здійсненні вибору мовних одиниць матеріалізуються у вигляді зростаючої кількості семантично нерелевантних повторів окремих звуків, складів, слів, словосполучень: «*Я все не знаю ... може вона, може воно, може воно у мене / еє від дня народження, може вона у мене є*»;

в) утруднення при формулюванні думок – збільшення кількості пошукових слів «це», «такий», розтягування кінцевого голосного в слові;

г) слова-паразити: *Чи бачите, знаєте, ось, ну та ін.*

У стані емоційної напруги їхня кількість значно збільшується (внаслідок ослаблення контролю мовця за якістю мовлення).

2. Зниження словникової різноманітності – мовець відбирає слова, що є найчастотнішими в його ідіолекті, що наче перебувають на поверхні, тобто він спрощує стратегію пошуку слів.

У сучасному мовленні простежується єдність двох тенденцій: до перервності мовлення і до збільшення його зв'язності.

3. Тенденції використання ерзац-позначень, спустошених лексем, поява яких міцно пов'язана з утрудненнями в усному мовленні при доборі адекватних лексичних одиниць для реалізації замислу висловлення.

4. Виникнення парафазій – слів, що використовуються не за призначенням у певному контексті: «*Червоне коло великого кольору*».

5. Вибір слів з чіткою позитивною або негативною конотацією, надуживання підсилювальних часток «*ужсе, жс*».

6. Вельми частотне використання дієслів порівняно з прикметниками, що надає мовленню динамічнішого характеру: *очі весняніють, країняються; погляд байдужиться* і под.

Для смислової структури мовлення в стані емоційної напруги властиві: 1) зниження щільності пропозицій (пропозиція – будь-яка сполука слів, що являє собою предикативну пару або може бути трансформованою в неї) за рахунок утруднень, що відчуває мовець, і за рахунок значної кількості пресервацій іншого походження («*You take me sick because I adore you so...*» – *часто любила наспівувати Марла. Часто вона адресувала ці слова Х'ялмарові* (Карпа І. Фройд би плакав), не пов'язаних з утрудненнями у виборі слів, а зумовлених притаманним тільки мовленню в стані емоційної напруги явищам – «погіршенням гальмування раз посталоного стереотипу», і за рахунок повторів, зумовлених прагненням мовця найефективніше передати свою думку співрозмовнику; 2) інтенсивність вживання експресивних пропозицій зростає, чому сприяє збільшення кількості слів з чіткою позитивною або негативною конотацією; 3) використання значної кількості слів на вираження невпевненості.

Дослідження комунікативно-інтенційних аспектів тексту дозволяє встановити основні закономірності співвідношення комунікативних реєстрів з відповідними мовленнєвими жанрами та виявити напрями активного входження фононих знань у текстові імплікатури. Водночас аналіз спонтанного мовлення уможливілює встановлення закономірностей добору / пошуку слів і конструкцій для адекватного окреслення мовцем власної думки з простеженням специфіки врахування адресантом обсягу у глибини належних компетентних знань адресата. Сучасне спонтанне мовлення з його ліберальними, демократичними, почасти спрощено-вульгаризованими виявами дозволяє виявити найефективніші прийоми наближення / віддалення адресанта до адресата і включення його прогностичного мовлення в діалогову структуру.

Література

1. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975.
2. А дамец П. Образование предложений из пропозиций в современном русском языке. – Praha, 1978.
3. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова. – Ташкент: Изд-во ФАН, 1988.
4. Андриенко Т. П. Иронические речевые акты в сатирическом романе // Вісник Харків. держ. ун-ту. – Ром.-герм. філологія. – 1999. – № 435.
5. Антипов Г. А. и др. Текст как явление культуры. – Новосибирск: Наука, 1989.
6. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1.
7. Апухтин В. Б. Психолингвистический метод анализа смысловой структуры текста: Автореф. дис.. канд. психол. наук. – М., 1977.
8. Арнольд И. В. Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста // Текст как объект комплексного исследования. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984.
9. Арнольд И. В. Статус импликации в системе текста // Интерпретация художественного текста в языковом вузе. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1983.
10. Ахутина Т. В. Порождение речи: нейролингвистический анализ синтаксиса. – М.: Наука, 1989.
11. Ашурова Д. У. Производное слово в свете коммуникативной теории языка. – Ташкент: Изд-во ФАН, 1991.
12. Багдасарян В. Х. Проблема имплицитного (логико-методологический анализ). – Ереван: Изд-во АН Арм. ССР, 1983.
13. Баранов А. Г. Функционально-прагматическая концепция текста. – Ростов н/Д, 1993.
14. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2000.
15. Безуглая Л. Р. К проблеме косвенных способов реализации речевого акта // Вісник Харків. Держ. Ун-ту. – Ром.-герм. філ. – 1999. – № 424.
16. Белова А. Д. Лингвистические основы аргументации. – К.: Изд-во КНУ, 1997.
17. Белянин В. П. Психолингвистические аспекты художественного текста. – М.: Изд-во МГУ, 1988.
18. Богданов В. В. Текст и текстовое общение. – СПб: Наука, 1993.
19. Богин Г. И. Субстанциональная сторона понимания текста. – Тверь: Изд-во Тверского ун-та, 1993.
20. Богин Г. И. Филологическая герменевтика. – Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1982.
21. Брудный А. А. Психологическая герменевтика. – М.: Лабиринт, 1998.
22. Булатецкая Л. И. Топикальность и ее реализация в тексте. – К.: Вища школа, 1985.
23. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения. – М.: Наука, 1993.
24. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата. – К.: Вища школа, 1993.
25. Гальперин И. Р. Информативность единицы языка. – М.: Высшая школа, 1974.
26. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981.
27. Геворкян К. У. Кинесический язык: Автореф. Дис... докт. филол. Н. – Ереван, 1991. М.: Наука, 1985.
28. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: Учебник для вузов. – М.: ИНФРА, 1997.
29. Диалог: теоретические проблемы и методы исследования: Сб. научно-аналитических обзоров. – М.: ИНИОН, 1991.
30. Димитрова Ст. Текст и подтекст. – София: Изд-во БАН, 1984.
31. Долинин К. А. Интерпретация текста. – М.: Наука, 1985.
32. Зимняя И. А. Упреждающий синтез и вероятностное прогнозирование в речевом поведении. – М.: Высшая школа, 1973.
33. Каменская О. Л. Текст и коммуникация. – М.: Наука, 1990.
34. Караван В. И. Сложные речевые единицы. – К.: Вища школа, 1989.
35. Колегаева И. Текст как единица научной и художественной коммуникации. – Одесса: Ред. отдел обл. упр. по печати, 1991.
36. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. – М.: Просвещение, 1988.
37. Лурия А. Р. Язык и сознание. – М.: Наука, 1979.
38. Москальская О. И. Грамматика текста. – М.: Высшая школа, 1981.
39. Норманн Б. Ю. Синтаксис речевой деятельности. – Минск: Высшейш. Школа, 1978.
40. Потапова Р. К. Коннотативная паралингвистика. – М.: Наука, 1997.
41. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения. – К.: Высшая школа, 1986.
42. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації. – К.: Вид-во АН України, 1993.
43. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике. – М.: Academia-центр, 1995.
44. Сельванова О. О. Складне слово: мовні моделі світу. – Черкаси: ЦНТІ, 1996.
45. Тураева З. Я. Лингвистика текста. – М.: Просвещение, 1986.
46. Шмелева Т. В. Речеведение. Теретические и практические аспекты (материалы для обсуждения). – Новгород, 1996.
47. Cook G. Discourse. – Oxford: OUP, 1990.
48. Grosse E. U. Text und Kommunikation. – Stuttgart: Kohlhammer, 1976.
49. Langacker R. W. Grammar and Conceptualization. (Cognitive Linguistics Research 14) – Berlin /N. G.: Mouton de Gruyter, 1999.
50. Yule G. Pragmatics. – Oxford: Univ. Press, 1996.

Задорнова В. Я.

ПАРАДИГМЫ ОБРАЗОВ В АНГЛИЙСКОЙ ПОЭЗИИ

«Образ» является весьма часто употребляемым, но при этом весьма расплывчатым и неопределенным филологическим термином. Он применяется как к языку, так и к речи, как к «информативным» текстам, так и к художественной литературе. И даже в отношении последней нет единодушия в употреблении этого термина. В западной литературе вопроса под словом «image» понимается и «всякое выражение, придающее речи красочность, наглядность» [15], и «картина, нарисованная словами» [10], и просто «метафора или фигура речи» [11]. В русском литературоведении «образ» определяется, например, как «форма отражения действительности искусством, конкретная и вместе с тем обобщенная картина человеческой жизни, преображаемой в свете эстетического идеала художника, созданная при помощи творческой фантазии» [13, с. 241]. Некоторые ученые, сознавая противоречивость и сложность этого термина, предлагают вообще его упразднить [15, с. 557]. Трудность заключается еще и в том, что в русской традиции этот термин может относиться и к литературным персонажам. Образы персонажей заслуживают отдельного внимания и требуют отдельного исследования. Данная статья посвящена образу как выразительному средству художественной речи.

Как уже неоднократно отмечалось, эстетический аспект словесно-художественного творчества раскрывается с помощью лингвопоэтического анализа. Предметом лингвопоэтики является совокупность использованных в художественном произведении языковых средств, при помощи которых писатель обеспечивает эстетическое воздействие, необходимое ему для воплощения его идейно-художественного замысла [5]. Существует значительное количество работ, посвященных принципам и методам лингвопоэтического анализа, разработаны его категории и параметры [6]. Однако образу в рамках лингвопоэтики не было уделено должного внимания.

Образ можно считать одним из центральных лингвопоэтических понятий, которое обеспечивает необходимую связь между уровнем языкового выражения (лингвостилистическим уровнем) и художественным содержанием произведения. Словесный поэтический образ можно определить как не прямое, ассоциативное